

Η χώρα Σύμης και η Πίσω Κοιλάδα Το τοπίο στη λογοτεχνία

Δημήτρης Βασιλειάδης, «Συμιακά αρχοντικά», *Τα Συμιαίκα Β΄*, Αθήνα 1974.

«...Θεόριχτο νησί, βράχοι ακατάλυτοι, σύνολο παραγμένο από τη βάση. Βλέπεις και τρομάζεις. Οι Τιπάνες μόλις τελειώσανε το έργο σε συμφωνία κινημένη και ημιτελή. Το νησί, άμα το δεις, δε σ' αφήνει, θα το θυμάσαι. Παλιά λεγόταν Αίγλη. Και πιο παλιά Μεταποντίς. Μια σπαθιά το χώρισε από τη Μικρασία, δυο σπαθιές το χωρίσανε από την Αιγηίδα. Κι αμέτρητες σπαθιές αυλακώνουνε και λιανίζουνε το κορμί του μα δεν το σκορπίζουν. Οι όρμοι σκύβουνε βαθιά στη σάρκα του. Όρμοι στενόμακροι, όρμοι περικόλειστοι το οργώνουν, το μαχαιρώνουν. Γεωμορφολογία τρόμου και εντυπωσιασμού.

Παλαιοχριστιανικές βασιλικές να διαστίζουν το νησί, ψηφιδωτά να τις λαμπροντύνουν και ο Βυζαντινός στρατιώτης στο Νημπορειό να κρατάει την γκαμήλα του από το χαλινάρι, σε νατουραλιστικό σχεδιασμό.

Τειχιά βυζαντινά και φράγκικα αδερφωμένα και αξεδιάλυτα. Και οι Συμιακοί να επανδρώνουν τους βυζαντινούς δρόμωνες. Ιπποτικά οικόσημα και άλλα πολλά.

Και τι παράξενο ο Βενετσιάνος να συναντιέται με τον Τούρκο σε ίδια στάση ενεργητική που σκέπαζε με εύνοια το νησί, που έχτιζε την ευημερία του και την ακμή του. Ο Βενετσιάνος ναύαρχος Φραγκίσκος Μοροζίνη και ο σουλτάνος Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής».

Vasilij Barskij, *Stranstvovanija Vasil'ja Grigoroviča Barskago po Svjatym mestam Vostoka s 1723 po 1747 g.*, éd. N. Barsukov, izd. Pravoslavnym Palestinskim Obščestvom, Sankt-Peterburg, V. Kiršbaum, τόμ. 2, 1885-1887.

«...Πήγαμε σ' ένα άλλο μικρό νησί, 40 μίλια βόρεια από τη Ρόδο, που οι Έλληνες το λένε Σύμη. [...] Έχει δύο ψηλά και άγονα βουνά, λίγα αμπέλια και συκιάς και πάρα πολλές ελιές. [...] Είναι το νησί ένα πολύ ήσυχο καταφύγιο. [...] Οι χριστιανοί έχουν πολλά πλοία και πηγαίνουν μ' αυτά σε διάφορες χώρες για εμπόριο. Λίγοι είναι οι φτωχοί, οι περισσότεροι είναι πλούσιοι σε ασήμι και άλλα καλά. Μιλούν μια ελληνική

διάλεκτο που πολύ λίγο διαφέρει από την κανονική ελληνική γλώσσα. [...] Οι πιο πολλοί είναι άξεστοι, δε μιλούν καλά και δεν αγαπούν τους ξένους. [...] Οι άντρες ντύνονται όπως και στις άλλες πόλεις [...] και ασχολούνται με το εμπόριο. [...] Οι γυναίκες φορούν πολύ μεγάλα σκουλαρίκια φτιαγμένα από καθαρή χρυσή κλωστή. [...] Έδωσα μια τόσο λεπτομερή περιγραφή, γιατί είναι ένα μέρος με πολλούς χριστιανούς που είναι καθαρόαιμοι Έλληνες και όχι ανακατωμένοι με Τούρκους, έστω κι αν βρίσκονται κάτω από την κυριαρχία τους. Έμεινα εκεί τρεις μέρες.»

Βασίλης Μοσκόβης, «*Η “Συμαϊκή Εστία” στον Πειραιά*», απαγγέλθηκε κατά τα εγκαίνια της “Συμαϊκής Εστίας”, 03/04/1976.

Σύμη μας ιερή, απ’ τις πατρίδες η πιο ωραία,
που η νοσταλγία σου, άσβηστη φλόγα καίει μέσα στη καρδιά,
στήνουμε ένα κομμάτι ολόδικό σου στο Πειραιά
να μαζευόμαστε την κάθε Κυριακή, την κάθε αργιά.

Θα φέρνουμε σιτάκα και κουλούρια κλιθαρένα,
σινίγια, τούρτες, βοτυρένα, γιαπρακάκια με κυμά,
μισοκοφτές, ακούμια, σύκα φουρνισμένα
κι’ εδώ ‘α βγάλλουμε τον κάθε Μα, τον Κοκουμά,

Κι’ αν πέθαναν ο Θαρρινός, ο Γιωργαλλάς και το Βαγιούδι,
άλλους θα βρούμε με λαούτα, με σαντούρια, και βιολιά.
Το “πού ‘σαι” θα χορεύουμε, θα πούμε το τραγούδι
που ακόμα οι βοσκοί μας λένε στη Νουλιά.

Μόμπιλε, απ’ τη πατρίδα θα ‘ρτουν κι’ άλλα
μαστορεμένα με μεράκι από τα χέρια του Λατζού.
Η Εστία μας του Χατζηαγαπητού θα γίνει η Σάλα
και τα παλιά της Σύμης μας τζαμάνια εδώ θα τζου.

Ειρήνη Μοσκόβη, «Ξύπνα Μαργιώ του Πρωτενιού», παραμύθι από το βιβλίο *Της Σύμης τα ψηλά βουνά*, Εκδόσεις Μαυρίδης, Αθήνα 1949.

Ήταν Σαββατόβραδο ο ήλιος είχε κρυφτεί πια πίσω απ' τα ψηλά βουνά της Σύμης. Γιατί η Σύμη έχει όμορφα ψηλά βουνά κι όμορφες κοπελιές όπως λέει και το τραγούδι,

*Νίσυρος με τ' αμπέλια σου Κρήτη με τις εληές σου
Σύμη με τα ψηλά βουνά και με τις κοπελιές σου.*

Λοιπόν ελέγαμε ότι ένα Σαββατόβραδο στα παλιά χρόνια ο ήλιος είχε βασιλέψει. Αυτό βέβαια δεν είναι τίποτε το εξαιρετικό. Το σπουδαίο είναι πως αυτή την ώρα μια γρηούλα με καρδιά άδολη και αγνή, μάζευε τα κορίτσια της γειτονιάς της για να πάνε στο ξωκκλησάκι του Παερμιώτη. Η γρηά αυτή ήταν το Μαργιώ του του Πρωτενιού.

-Καμήτε κοράκια μου, εφώναξε. Καμήτε ά πάμε στο Παερμιώτη να μεθάρουμε *(τακτοποιηθούμε)* απού το βράδυ, για να λειτουργήσει αύριο πορνό-πορνό *(πρωί-πρωί)* ο παπάς μας.

Τα κορίτσια ωστόσο είχαν ετοιμαστεί. Το καθένα κρατούσε λουλούδια πού κοψε απ' την ταρτάνα του, κεράκια, ένα φανάρι και λίγο φρέσκο κριθαρένιο ψωμί και τυρί.

-Πάμε, κυρά-Μαργιώ ετοιμάστημε.

-Χαντήστε, να σας χαρώ, χαντήστε.

Οι μανάδες βγήκανε στις πόρτες.

-Έχε έννοια, Μαργιώ μου, το Πολισσί μου, είπε το Δικισσί του Μαλαξού βγαίνοντας με το μύλο του καφέ στο χέρι.

-Το Φωτενάκι μου και τα μάτια σου τα δυό, Πρωτενί μου, είπε το Σεβαστάκι του Φλούρου βγαίνοντας με τη κάλτσα πού έπλεκε.

-Το Φωτενάκι μου κι η σκούφια σου, Μαργιώ μου. Είπε το Ουρανιό, το ακαμάτρικο *<το τεμπέλικο>* κρατώντας τη σαΐτα του αργαλειού.

-Καλά, παιδάκια μου, καλά. Μη φοάστε *(φοβάστε)*. Ο Παερμιώτης μου ναι μεάλος *(μεγάλος)*. Όποιος θα 'γγίσει τα κοράκια *(κοριτσάκια)* μας θα πέσει το ρημάδι του.

-Να πέσητε ήσυχες, κοράκια μου, με τη μια βάντα ...

-Πολλά τα έτη σας.

-Στο καλό, Μαργιώ μου ...

Η γρηούλα στηρίχθηκε στο μπαστούνι της, πήρε το ταγάρι στον ώμο της και κίνησε με τα κορίτσια ...

[...]

Ωστόσο εφτάσανε στον Παερμιώτη ... Το όμορφο εκκλησάκι ασημωμένο εστεκόταν στην άκρη του μικρού λιμανιού, τα ήρεμα σα λίμνης νερά του οποίου, καθρέφτιζαν το φεγγάρι και φρίσσανε με το φύσημα τ' αέρα. Μια μυρωδιά πεύκου ανάκατη με τη μυρωδιά της θάλασσας σκορπιζόταν γύρω.

-Τι μεαλεία (*μεγαλεία*), πούχεις αόψε (*απόψε*) Παερμιώτη μου! Μεάλη χάρη σου. Είπε η λευκόμαλλη γρηούλα κι άνοιξε τη πόρτα της εκκλησιάς.

Σαν μπήκαν μέσα άναψαν τα καντήλια και προσκύνησαν. Όταν σε λίγο συγυρίσανε η γρηά είπε στα κορίτσια.

-Κοράκια μου, ελάτε να πέσουμε, (*να κομηθούμε*) γιατί αύριο θα σηκωστούμε πορνό-πορνό και σύναυγα.

Τα κορίτσια έστρωσαν τα κιλίμια και σε λίγο εκοιμόνταν βαθιά! [...]

Ευγενία Φακίνου, *Έρωσ, Θέρος, Πόλεμος*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003.

«... Πλήθος κόσμου περίμενε την άφιξη του πλοίου για την Αλεξάνδρεια.

Η αιμορραγία του νησιού συνεχιζόταν. Στα 1912, όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν το νησί, οι Συμιακοί εκτός απ' τα προνόμια έχασαν και τα μεγάλα κτήματα που είχαν στα απέναντι μικρασιατικά παράλια. Οι εμπορικές δραστηριότητες μειώθηκαν και στο τέλος εξαφανίστηκαν. Η κατάρρευση της αγγλικής λίρας στα 1926 έδωσε το καίριο πλήγμα στην οικονομία του νησιού, μιας και τα συμιακά σφουγγάρια αγοράζονταν από Άγγλους εμπόρους. Η Σύμη φυτοζωούσε έπειτα από αδιάκοπη ακμή αιώνων. Οι ηρωικές εποχές είχαν χαθεί ανεπιστρεπτί. Από το 1912, που ήρθαν οι Ιταλοί είχε χάσει το εξήντα τοις εκατό του πληθυσμού της και αυτοί που έφυγαν ήταν κυρίως οι νέοι. Οι περισσότεροι πήγαν μετανάστες στην Αίγυπτο. Το άνοιγμα της Διώρυγας του Σουέζ απ' τον Ντε Λεσέψ έδωσε δουλειά και ελπίδα σε πολλούς. Οι Δωδεκανήσιοι εγκατέλειπαν τα νησιά τους –κυρίως τα άγονα, Χάλκη, Κάσο και Σύμη- σαν τ' αποδημητικά.

Σωρός τα μπαγκάζια, αραδιασμένα στο Μουράγιο. Μπόγοι, χαρτονένιες και δερμάτινες βαλίτσες δήλωναν και την ταξική προέλευση των κατόχων τους. Οι μπόγοι υπερτερούσαν σαφώς.

Όταν μπήκε στο λιμάνι το μεγάλο βαπόρι, ψίθυροι και κλάματα άρχισαν. Η σκληρή ώρα του αποχαιρετισμού είχε φτάσει.

Το "Tevere", βαφτισμένο προς τιμήν του ποταμού Τίβερη, έριξε άγκυρες και μεγαλοπρεπές περίμενε τους επιβάτες.

Δεκάδες παιδιά στην ηλικία πάνω κάτω της Μαρίας, έφευγαν εγκαταλείποντας γονείς και πατρίδα. Ήταν συνηθισμένο εκείνα τα χρόνια να φεύγουν μόνα τους τα παιδιά. Αλλά δεν ήταν τα παιδιά συνηθισμένα να φεύγουν μόνα τους.

[...]

Όταν κατάφερα να αποσυνδέσω τη Σύμη απ' την ισχυρογνωμοσύνη της μάνας μου, το νησί με κατέκτησε.

Ήμουν πια δεκαπέντε χρονών όταν πήγαμε για δεύτερη φορά. Ελάχιστα πράγματα θυμόμουν από την πρώτη επίσκεψη εκεί το 1950.

Καθόμουν στο κατάστρωμα του πλοίου μόνη μου. περίμενα να δω πότε επιτέλους θα φαινόταν το λιμάνι. Το πλοίο έπλεε πολύ κοντά στην ακτή, αλλά κατοικημένη περιοχή δεν είχε φανεί ακόμα. Μια ευωδιά όμως ερχόταν από τα άγονα βουνά. Φασκομηλιές και θυμάρια, ζεσταμένα από τον ήλιο, αρωμάτιζαν τον αέρα και υποδέχονταν πρώτα αυτά τους ταξιδιώτες.

Οι Συμιακοί που γύριζαν στο νησί τους κάθονταν σιωπηλοί στις κουπαστές κι είχαν στυλωμένο το βλέμμα με λατρεία στα βράχια. Ήταν σαν να περίμεναν ένα θαύμα. Και πραγματικά έτσι αποκαλύφθηκαν τα σπίτια. Αιφνιδιαστικά, σαν σκηνικό στημένο από έμπειρο χέρι. Σειρές από χρωματιστά σπίτια με ωραία τριγωνικά αετώματα και εκκλησίες που ξεχώριζαν με τους γαλάζιους ή κόκκινους τρούλους τους απλώθηκαν μπροστά μας. ένας αναστεναγμός βγήκε από τα στόματα όλων.»